

### ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ КОЛЬОРУ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

*Розглянуто фразеологічні одиниці з компонентом кольору. Визначено, що словосполучення фразеологізмів характеризуються особливими семантичними, структурними і функціональними ознаками. Проаналізовано, що фразеологізми мають складну лексико-граматичну структуру, в утворенні якої грають роль екстралінгвістичні і інтралінгвістичні чинники. Зроблено висновок, що усі французькі фразеологізми з компонентом кольору мають свої аналоги в українській мові. Найбільш частотними є фразеологічні одиниці з компонентом білого, чорного, блакитного кольору.*

Колір є однією із констант або одним із принципів культури. Він оточений системою асоціацій, смислових значень, тлумачень, колір стає втіленням різноманітних морально-естетичних цінностей. Концептуальне моделювання дозволяє припустити, що значення кольору у французькій і українській культурах має відмінності, які зачіпають глибинні шари свідомості і відбивають національні культурно обумовлені особливості. А різне відношення до того або іншого відтінку відбивається в мові, а саме образних виразах, ідіомах, прислів'ях і приказках.

**Метою нашої роботи** є дослідження французьких фразеологічних одиниць з компонентом кольору і особливості їх перекладу. Фразеологізми з компонентом кольору представляють великий пласт у фонді фразеологізмів французької мови, і, на наш погляд, вимагають додаткового вивчення.

Нині склалася відносна єдність поглядів на одиницю фразеологізму. Будучи самостійною мовною одиницею, словосполучення фразеологізму характеризується особливими семантичними, структурними і функціональними ознаками. В якості основної ознаки виділяється семантична, тому що саме семантичне перетворення дозволяє обмежити фразеологізм, як від вільних, так і від стійких одиниць нефразеологізмів, забезпечити його стійкість, цілісність і відтворюваність.

На думку А. В. Куніна, фразеологічні одиниці – це стійкі сполучення лексем з повністю або частково переосмисленим значенням [1: 160]. Найбільш загальними ознаками одиниць фразеологізмів називають "мовну стійкість, семантичну цілісність" [2: 160]. Вирішальним чинником закріплення фразеологічної одиниці в мові є її образність, що відповідає одній із тенденцій розвитку мови, – тенденція до експресивності [3: 293].

Ученими не вироблено єдиного принципу класифікації фразеологічних одиниць. Так А. В. Кунін пропонує виділяти у складі фразеології три розділи: ідіоматику, ідіофразеоматику і фразеоматику. У розділ ідіоматики входять власне фразеологічні одиниці, або ідіоми, тобто стійкі поєднання лексем з частково або повністю переосмисленим значенням. А. В. Кунін виділяє три основні різновиди значення фразеологізму: ідіоматичне, фразеоматичне і ідіофразеоматичне [1: 122-123]. Для ідіофразеоматизмів і ідіоматизмів характерно переосмислене значення.

Значення фразеологізму відрізняється від лексичного значення слова своєрідністю відображення предметів, явищ, властивостей навколишньої дійсності, особливостями мотивування свого значення, характером участі компонентів у формуванні цілісного значення фразеологізму [4: 52].

Для розуміння переосмислення фразеологізму важливим видається поняття номінації фразеологізму.

Під номінацією розуміється "процес і результат найменування, при якому мовні елементи співвідносяться з об'єктами", що ними позначаються [5: 23]. Вторинною лексичною номінацією В. Г. Гак і В. Н. Телія вважають використання вже наявних в мові номінативних засобів в новій для них функції наречення. На їх думку, в мові "закріплюються такі вторинні найменування, які є найбільш закономірними для системи цієї мови способи найменування" [6: 29]. Найважливішими типами переосмислення є метафора і метонімія.

Разом із метафоричним і метонімічним переосмисленням, важливу роль для розуміння значення фразеологізму грає поняття внутрішньої форми. У значенні самого фразеологізму є дві сторони: план змісту і план вираження. Цей двуаспектний характер значення є єдністю змісту і форми [1: 310].

Ґрунтуючись на аналізі особливостей фразеологічних одиниць, можна сформулювати основні правила перекладу одиниць фразеологізмів:

1. Оптимальним рішенням є пошук ідентичної фразеологічної одиниці. Проте варто визнати, що число подібних відповідностей у французькій і українській мовах украй обмежене.

2. За відсутності безпосередніх відповідностей фразеологізм, спожитий в мові оригіналу, можна перевести за допомогою аналогічної одиниці фразеологізму, хоча він і буде побудований на іншій словесно-образній основі. Варто також враховувати, що стилістичне або емоційне забарвлення не завжди співпадають. В цьому випадку взаємозаміна неможлива.

3. Калькування, або послівний переклад, іноді припустимі, хоча цей метод не завжди є ефективним. Цікаво, що іноді перекладачам вдається впровадити в мову перекладу і навіть культуру нову фразеологічну одиницю.

4. При перекладі текстів культурно-історичної тематики застосовують калькування разом з поясненням в можливо коротшому вигляді. Такий вид перекладу називається подвійним, або паралельним.

5. Якщо в мові перекладу немає фразеологізмів, у більшому або меншому об'ємі еквівалентних початковій одиниці фразеологізму, треба шукати ті, що відповідають за значенням і забарвленням слова, так звані однослівні часткові еквіваленти фразеологізмів.

Таким чином, труднощі перекладу фразеологізмів розпочинаються з їх розпізнавання в тексті. Друга важлива умова в процесі розпізнавання фразеологічної одиниці полягає в умінні аналізувати їх мовні функції. Маючи справу з фразеологічними одиницями при перекладі, перекладач повинен мати не лише знання обох мов, але і бути здатним аналізувати культурно-історичні і стилістичні аспекти оригінального тексту, зіставляючи їх з можливостями мови і культури.

Багато авторів розподіляють фразеологічні одиниці на образні і необразні – розподіл, який проходить через усі основні категорії стійких одиниць і тісно пов'язаний із прийомами їх перекладу.

Існує єдиний набір із 11 базових кольорів для усіх вибраних мов (білий, чорний, червоний, зелений, жовтий, блакитний, коричневий, фіолетовий, рожевий, помаранчевий, сірий).

На прикладі французької мови розглянемо місце, роль та переклад фразеологічних одиниць з позначенням кольору.

**Jaune.** У Франції це був колір рогоносців; до XVI століття в Європі будинки зрадників мастили жовтою фарбою.

**Jaune comme du nankin** – жовтий як солома; **jaune comme(un) souci** – жовтий як кульбаба; **peindre en jaune** – аргументувати роги; **sable jaune** – перець; **rire jaune** – сміятися крізь сльози.

**Blanc.** Білий символізує чистоту, цнотливість, світ, невинність, світло, мудрість, але він є і символом холоду, порожнечі. У Франції білий колір – колір трауру членів королівської сім'ї.

**Blanc comme un linceul** – смертельно блідий; **colere blanche** (или. *bleue, jaune, rouge, noire*) – лють; **sourire blanc** – неприродна посмішка, натягнута посмішка; **voix blanche** – а) глухий, беззвучний голос (від хвилювання, страху, гніву і тому подібне); **avoir une ivresse blanche** – бути в дошку п'яним; **être blanc comme un cygne** – бути бездоганним, незаплямованим; **être page blanche** – бути в повному невіданні про те, що відбувається; **avoir les foies blancs** – злякатися, здрейфити, бути боягузом; **se regarder(dans) le blanc des yeux** – дивитися один одному прямо в очі, в обличчя; **alter** (чи *changer, passer*) **du blanc au noir** – кидатися з однієї крайності в іншу; **être blanc comme un cygne** – бути бездоганним, незаплямованим; **être page blanche** – бути в повному невіданні про те, що відбувається; **avoir les foies blancs** – злякатися, здрейфити, бути боягузом; **blanche main** (тж. *main blanche*) – ніжна ручка; дбайлива рука; **(petite) oie blanche** – розм. простачка, наївна і безневинна молоденька дівчина; **loup blanc** – закоренілий вовк; **sable blanc** – сіль; **dame blanche** – пляшка білого вина; **au blanc** – під білим соусом; **un petit blanc** – простий, скляночка білого вина; **bal blanc** – а) бал, на якому дівчата танцюють одна з одною; б) бал, на якому танцюють дівчата з неодруженими молодими людьми; с) бал, на якому танцюють тільки незаміжні; **mariage blanc** – фіктивний брак; **cartouche à blanc** – неодружений заряд; **coup a blanc** – холостий постріл; **tirer au blanc** – стріляти в мішень; **arborer(сu hisser) le drapeau blanc** – підняти білий прапор, капітулювати, здатися; **Il est blanc comme neige** – про кристально чесною політика з незаплямованою репутацією, якого не можна звинуватити; **une nuit blanche** – провести безсонну ніч, не стувив очей; **voter blanc aux dernières élections** – залишити бюлетень на виборах чистим.

**Rouge.** На відміну від українця, в якого червоний асоціювався із красою, багатством, французька мова червоний колір осмислює по-іншому. Червоний у Франції – це колір аристократів, а також колір безпеки, заборони.

**Carton rouge** – червону картку отримує дискваліфікований футболіст; **Votre compte en banque est dans le rouge** – якщо вам відмовляють в кредиті; **être rouge de honte** – почервоніти від сорому; **rougir jusqu'au blanc des yeux** – почервоніти до коренів волосся, до вух; **rouge(au) soir et blanc(au) matin, c'est la journée du pelerin** – червоний захід і світлий схід провіщають гарну погоду; **rouge et noire** – рулетка; **le gros rouge** – дешева червоне вино; **rouge comme une tomate** – червоний як рак.

**Gris.** Сірий традиційно вважається кольором "ніяким" – банальним, нудним.

**Une éminence grise** – сірий кардинал; **mener une vie grise** – вести сіре життя; **grise mine** – кисла фізіономія, кисла міна; **temps gris** – похмура погода.

**Noir.** Чорний колір в Європі традиційно втілює зло, руйнування і смерть.

**Alter**(чи *changer, passer*) **du blanc au noir** – кидатися з однієї крайності в іншу; **heure noire** – глуха ніч, пізня година; **un petit noir** – чашка чорної кави; **boule noire** – а) чорна куля балотування; б) незадовільна оцінка (на іспиті); **serie noire** – детективні романи; **rouge et noire** – рулетка; **travail noir** – робота наліво; **marché noir** – чорний ринок; **regarder d'un œil noir** – дивитися чорним оком; **voir tout en noir, avoir des idées noires** – про того, що перебуває в депресії; **le mouton noir** – людина, що сильно виділяється серед інших, біла ворона.

**Brun.** Неоднозначний колір.

**Il commence à faire brun** – розм. сутеніє; **sur la brune** (а *la brune*) – в сутінки.

**Vert.** Неоднозначний колір. З одного боку – символ надії, юності, з іншої – заздрість.

**Avoir la main verte** – скажуть французи про досвідченого садівника або дачника, що зібрав багатий урожай; **penser vert** – піклуватися про доквілля; **vert de rage** – від люті зеленіють; **avoir le feu vert** – отримати дозвіл на щось (букв. "зелене світло"); **le numéro vert** – безкоштовна "гаряча лінія"; **la verte saison** – весна; **se mettre au vert** – відправитися в село, на лоно природи; **la grande verte** – море; **langue verte** – злодійський жаргон; **en dire de vertes** – дозволити вольності в розмові.

**Bleu.** Спочатку блакитний вважався кольором романтиків, символом прекрасної, але недосяжної мрії (блакитна мрія, блакитний птах).

*Avoir une peur bleue* – душа пішла в п'яти; *mettre au bleu* – відварювати рибу в провіні; *vin bleu* – погане червоне вино; *carte bleue fermee* – телеграма, лист (послане пневматичною поштою в Парижі); *ruban bleu* – орденська стрічка; *bleu de travail* – робочий комбінезон, спецівка; *contes bleues* – неблиці; *colere bleue* – лють; *le voyage dans le bleu* – витання в хмарах; *bleu* – так називають новобранця, "салагу", у Французькій армії; *un bas bleu* – синя панчоха; *le sang bleu* – блакитна кров; *fleur bleue* – наївна сентиментальна дурна / дурник, пестун.

Таким чином, у ході нашого дослідження ми з'ясували, що фразеологізм – це семантично перетворена одиниця мови, яка співвідноситься як із словом, так зі словосполученням і пропозицією. Фразеологізми грають дуже велику роль в поповненні словникового складу мови, а також в способах вираження людської думки в різних контекстах або стилях. Фразеологізми мають складну лексико-граматичну структуру, в утворенні якої грають роль екстралінгвістичні і інтралінгвістичні чинники. Ці чинники і обумовлюють "національний характер" фразеологічних одиниць. На основі цього можна зробити висновок про те, що у фразеологізмах найяскравіше відбита національна своєрідність мови. Французька фразеологія тісно пов'язана і історією, культурою і побутом французького народу, в ній втілені його дух, психологія, відношення до тих або інших фактів реальності. Важливо також зазначити, що практично усі фразеологізми з компонентом кольору мають свої аналоги в українській мові. Найбільш частотними є фразеологічні одиниці з позначенням білого, чорного, блакитного кольору.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / А. В. Кунин. – М. : Высшая школа, 1996. – [2-е изд., перераб.]. – 381 с.
2. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М. : Высш. школа, 1986. – 295 с.
3. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики / Д. Н. Шмелев. – М. : Высшая школа, 2006. – 280 с.
4. Жуков В. П. Русская фразеология / Д. Н. Шмелев. – М. : Высшая школа, 1986. – 310 с.
5. Гак В. Г. Сравнительная типология французского и русского языков / В. Г. Гак. – М. : Международные отношения, 1989. – 264 с.
6. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. "Языки русской культуры" / В. Н. Телия. – М. : Школа "Языки рус. культуры", 1996. – 284 с.
7. Гак В. Г. Новый Большой французско-русский фразеологический словарь / [Гак В. Г., Мурадова Л. А. и др. ; под ред. В. Г. Гака]. – М. : Русский язык – Медиа, 2005. – 1625 с.

### REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Kunin A. V. Kurs frazeologii sovremennogo angliiskogoazyka [Course in Phraseology of Contemporary English] / A. V. Kunin. – M. : Vysshiaia shkola, 1996. – 381 s.
2. Arnold I. V. Leksikologiya sovremennogo angliiskogoazyka [Lexicology of Modern English] / I. V. Arnold. – M. : Vyssh. shkola, 1986. – 295 s.
3. Shmeliov D. N. Problemy semanticheskogo analiza leksiki [Problems of Vocabulary Semantic Analysis] / D. N. Shmeliov – M. : Vysshiaia shkola, 2006. – 280 s.
4. Zhukov V. P. Russkaia frazeologiya [Russian Phraseology] / V. P. Zhukov. – M. : Vysshiaia shkola, 1986. – 310 s.
5. Gak V. G. Sravnitel'naia tipologiya frantsuzskogoazyka [Comparative Typology of French and Russian] / V. G. Gak. – M. : Mezhdunarodnye otnosheniia, 1989. – 264 s.
6. Teliia V. N. Russkaia frazeologiya. Semanticheskii, pragmaticheskii i lingvokul'turologicheskii aspekty. "Yazyki russkoi kul'tury" [Russian Phraseology. Semantic, Pragmatic and Linguocultural Aspects. "Languages of Russian Culture"] / V. N. Teliia. – M. : Shkola, 1996. – 284 s.
7. Gak V. G. Novyi Bolshoi frantsuzsko-russkii frazeologicheskii slovar' [New Big French-Russian Phraseological Vocabulary] / [Gak V. G., Muradova L. A. i dr. ; pod red. V. G. Gaka]. – M. : Russkii yazyk – Media, 2005. – 1625 s.

Матеріал надійшов до редакції 22.03. 2012 р.

#### *Potreba N. A. Фразеологические единицы с компонентом цвета во французском языке.*

*В данной работе рассматриваются фразеологические единицы с компонентом цвета. Определено, что словосочетания фразеологизмов характеризуются особыми семантическими, структурными и функциональными признаками. Проанализировано, что фразеологизмы имеют сложную лексико-грамматическую структуру, в формировании которой большую роль играют экстралингвистические и интралингвистические факторы. Сделан вывод, что все французские фразеологизмы с компонентом цвета имеют свои аналоги в украинском языке. Наиболее частотными являются фразеологические единицы с компонентом белого, черного и синего цвета.*

#### *Potreba N. A. Idioms with the Colour Component in the French Language.*

*This article focuses on the idioms with the colour component. It is determined that these idioms are characterized by special semantic, structural, and functional features. It is analyzed that idioms have the complex lexical and grammatical structure in the formation of which extralinguistic and intralinguistic factors play an important role. It is concluded that all French idioms with the component of colour have their analogues in Ukrainian. Idioms with the component of white, black and blue colour are the most frequently used.*